

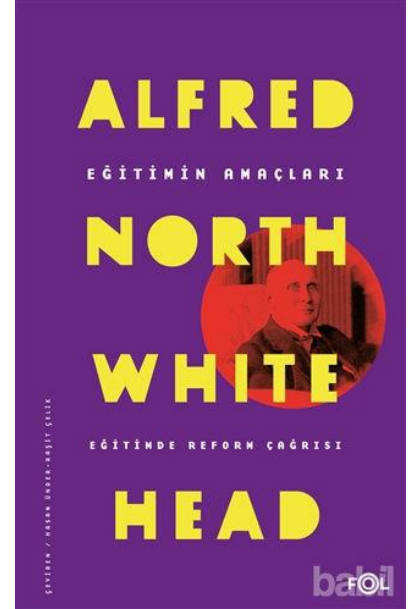
Eğitimin Amaçları: Eğitimde Reform Çağrısı

Zehra ŞEKERTEKİN¹

Kitap İncelemesi/ Book Review

Eğitim felsefesi alanında uzman iki profesör Hasan ÜNDER ve Raşit ÇELİK tarafından 2020 yılında Türkçe'ye kazandırılan, Fol Kitap'tan çıkan "Eğitimin Amaçları: Eğitimde Reform Çağrısı" isimli 228 sayfalık kitap, Alfred North Whitehead'in eğitim alanında yazdığı yazıları ve verdiği konferansları bir araya getirmeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla kitap tek bir eserin çevirisi değil; birden fazla kaynaktan sağlanan eserlerin ürünüdür. Kitap eğitim felsefesi alanıyla ilgilenen, özellikle liberal eğitim hakkında çalışan yüksek lisans/doktora öğrencileri ve akademisyenler için iyi bir kaynak niteliğindedir. Kitabın başlığı içeriğini en iyi şekilde yansıtabilecek şekilde düşünülmüştür.

Whitehead 20. yy'da eğitim felsefesinin özerk bir disiplin olarak gelişmesinin öncü isimlerindendir. Liberal eğitim geleneğine bağlı olarak eğitimde reform önerileri sunan filozof, eğitimi entelektüel boyutuyla incelemiştir. Eğitimde hala çözüm bekleyen problemleri ele alan filozofun fikirleri okunmaya değerdir.

GİRİŞ

Kitap, iki temel kısımdan oluşmaktadır. Her kısım ise kendi içinde yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci kısım "Eğitimin Amaçları" başlığı altında Eğitimin Amaçları, Eğitimin Ritmi, Özgürlük ve Disipline Dair Ritmik İddialar, Teknik eğitim; Bilim ve Edebiyatla İlişkisi, Eğitimde Klasiklerin Yeri, Matematik Müfredatı, Üniversiteler ve İşlevi bölümlerini içermektedir. Bu kısım Whitehead'in The Aims of Education isimli eserinin eğitimle ilgili denemelerinden çevrilmiştir. İkinci kısım "Eğitim Yazıları" başlığı altında Geçmişin

¹ Doktora öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitimin Felsefi, Sosyal ve Tarihi Temelleri Bölümü e-posta: zsekertekin@gmail.com Orcid Id: 0009-0006-9268-3970

Çalışılması; Faydaları ve Tehlikeleri, “Eğitim ve Öz-Eğitim”, “Matematik ve Liberal Eğitim”, “Genel Eğitimde Bilim”, “Tarihsel Değişimler”, “Harward: Gelecek” ve “İlköğretimle İlişkisi İçinde Matematik’in İlkeleri” olmak üzere toplam 7 bölümden oluşmaktadır. İkinci kısmın ilk 6 bölümü “Essays in Science and Philosophy” eserinin 3. bölümünü oluşturan “Eğitim” bölümünden ve son bölüm olan “İlköğretimle İlişkisi İçinde Matematik’in İlkeleri” ise Whitehead’in “The Organization of Thought” eserinden çevrilmiştir. Kitabın çevirisi olabildiğince anlaşılabilir şekilde yapılmıştır. Çevirmenler kitabın içeriğinde birbiri ile ilişkili konuları bir araya getirmeye çalışmıştır. Kitabın kendi içerisinde ayrıldığı kısımlar ve alt bölümler bir bütünün parçaları şeklinde sıralanmıştır. Dolayısıyla anlamlı bir bütün oluşturmuştur. Ancak matematik eğitimi ile ilgili üç farklı bölüm kitapta tek bir başlık altında bir araya getirilebilir ve matematik eğitiminin bir bütün olarak ele alınması sağlanabilirdi. Bunun dışında üniversiteyi ele alan bölümler Üniversiteler ve İşlevleri başlığı altında bir araya getirilerek yine bütünlük korunabilirdi. Örneğin Harward’ın ele alındığı kısım üniversite konusuna dahil edilebilirdi.

Whitehead’in eğitim konusundaki konferans ve eserlerinin çevirisi yoluyla Türkçe literatürde eğitim, eğitim felsefesi ve liberal eğitim geleneğine dair konularda büyük bir bilgi kaynağı sağlanmıştır. Whitehead’in genel felsefesine yönelik birden fazla çeviri bulunmaktadır. Ancak eğitime dair görüşlerini bulabileceğimiz bu çalışma dışında kapsamlı bir çeviri bulunmamaktadır. Literatürdeki bu boşluğu doldurması açısından kitap eğitim bilimleri ve spesifik olarak eğitim felsefesi alanında önemli bir kaynak niteliğindedir. Kitap eğitimde yapılabilecek değişiklikleri, atılabilecek çeşitli adımları hatırlatması açısından eğitimcilere, eğitim bilimleri alanında çalışanlara ve eğitim programcılara yol gösterici olabilir.

Whitehead, eğitimde birtakım reformların yapılması gerektiğini savunan bir eğitim filozofu, bir matematik profesörüdür. Amacı eğitimin amaçlarını belirlemek ve bu amaçların gerçekleştirilmesi için eğitimde yapılması gereken yenilikleri ortaya koymaktır. Eğitimin, basit bir tek formülle çözülemeyecek zor bir problem olduğunu ve eğitim alanında yapılan reformların gerçekleştirilmesinin güç olduğunu göz önünde bulunduran filozof, eğitime dair ele aldığı problemlerde realiteye uygun, uygulanabilir fikirler ortaya koymuştur. Ancak Whitehead’in de ifade ettiği gibi eğitim tek bir formülle çözülemeyecek bir problemidir. Dolayısıyla, yalnızca bu eserin eğitim gibi kapsamlı bir alanda her probleme çözüm sunabilmesi düşünülemez.

Kitabın içeriği incelendiğinde Whitehead, genel anlamda eğitimin neyi amaçlaması, eğitimin içerik ve yönteminde nelerin benimsenmesi, ideal bir matematik eğitiminin nasıl olması gerektiği, üniversitede eğitimin şekli ve amaçları konularını ele almıştır. Whitehead eğitimin nasıl olması gerektiği sorunsalından yola çıkarak fikirlerini ortaya koymuştur. Problemi çok yönlü, geniş kapsamlı, teorik ve pratik alan doğrultusunda ele almıştır.

Whitehead öne sürdüğü görüşleri gerekçelendirmede başarılıdır. Ele aldığı konuyu kavramsal olarak açıklayabilmiştir. Yazarın vermiş olduğu bilgiler açık, net ve doyurucudur. Filozof, fikirlerini eğitimde yalnızca teoriyi değil pratiği de baz alarak; hatta pratiği daha fazla önemseyerek öne sürdüğünden eğitimciler için uygulanabilir alana çağrıda bulunmuştur.

Yazarın kullandığı örneklerin kullandığı konunun anlaşılmasına katkıda bulunmuş olduğu söylenebilir.

Kitap 14 ayrı başlıktan oluşmaktadır. Yapılan incelemede ise konular kitapta çokça yer verilen ve vurgulanan konulara göre 4 temel bölüme ayrılmıştır.

1. Bölüm: Nasıl Bir Eğitim?

Bu bölümün oluşturulmasında özellikle kitapta yer alan “Eğitimin Amaçları” isimli ilk kısımdan ve bu kısımda yer alan ilk beş bölümden yararlanılmıştır.

Eğitimin amaçları konusunda Whitehead, salt bilgi taşıyan insanı yararsız bir insan olarak nitелеmektedir. Eğitim ile bireyin öz gelişimi esastır. Ona göre eğitim ile insan, belirli bir kültür ve bir alanda uzmanlık kazanabilmelidir. Whitehead çocuğa düşünme becerisi kazandırmak için öncelikle çocuğa faydasız, *atıl fikirler* dediği bilgi ve fikirlerin zihnine öylece sokulmasından uzak durulması gerektiğine inanmaktadır. Filozof atıl bilgiyle dolu salt bilgi odaklı eğitimi eleştirmektedir. Atıl bilgi diye adlandırdığı verimsiz bilgiyi önemsiz hatta kötü olarak nitелеmekte; öğrencinin edindiği bilgiyi, o bilgiyi aktif bir şekilde hayatında kullanmasına bağlı olarak değerli görmektedir. Ona göre bilgi onu edinen kişinin onunla ne yaptığı ile yakından ilişkilidir. Birtakım eğitim-öğretim ekollerinin başarısızlığının sebebini de bu tür atıl fikirlerle aşırı yüklenmiş olmalarına bağlamaktadır. Bu tür fikirlerin eğitimde yer almasını zihinsel bir çürüme olarak gören filozof, bu çürümeye karşı nasıl önlem alınabileceğini de belirtmektedir. Bu önlem çok konu öğretmek yerine öğretilen şeyi tam öğretmek; diğer bir ifadeyle az ve öz öğretim yapmaktır. Çocuk aldığı eğitimi hayatına yansıtılabilmeli, bilgileri gerçek yaşamına katabilmeli, uygulayabilmelidir. Filozofa göre, eğitim yararlı olmak durumundadır. Çünkü eğitim “anlama”yı barındırmaktadır ve anlamak yararlı bir eylemdir. Yararı olmayan fikirler aslında zararlıdır. Eğitim ile bilgiden nasıl fayda sağlanacağı öğretilmelidir.

Zihne bilgi depolamanın zihni güçlendirdiği şeklindeki geleneksel fikre karşı çıkan filozof, zihnin her daim aktif olduğunu ve bu tür bilgi depolama sürecinin aslında yaşamı ertelemek olduğunu öne sürmektedir. Öğrencide yaratılabilecek ilgi, güç ve zihinsel faaliyet derste gerçekleştirilmelidir. Dolayısıyla Whitehead, zihne bilgi depolayarak zihnin gelecek bir zamanda aktif olacağı veya iyi işleyeceği fikrine karşıdır. Zihinsel etkinliğin teşviki noktasında, filozof, öğrencide özel bir adanma gerçekleştirmeyi gerekli görmektedir. Eğitim, fikirlerin gücü, güzelliği ve yapısı hakkında samimi bir duyguyu öğrenciye aktarabilmelidir.

Zihinsel gelişimin önemini eğitim açısından değerlendiren filozof, öğretilmesi gereken konuların uygun zihinsel gelişim aşamasında öğretilmesini tavsiye etmektedir. Zihinsel gelişime dikkat edilmemesini eğitimdeki hantallığın temel kaynağı olarak görmektedir. Hegel’de görülen tez, antitez ve sentez evrelerini kendi fikrinde eğitime uyarlayan filozof bu evreleri *romantizm* (yaşamın ilk 12 yılı), *kesinlik* (ortaokul dönemi) ve *genelleme* (yetişkinliğe giriş dönemi) olarak adlandırarak, her bir evrenin gerektirdiklerine göre bir eğitim süreci gerçekleşmesi gerektiğini düşünmüştür. *Romantizm evresi* diye adlandırdığı ilk evrede çocuğun merakı söndürülmemeli; çocuğa burada büyük bir özgürlük sağlanarak etrafındaki

şeyleri keşfetmesi ve kendi kararlarıyla eylemde bulunması için zaman verilmelidir. Bu evre iyi bir biçimde yönetildiği takdirde, ikinci evre olan *kesinlik evresinde* çocuk ne yapacağını bilecektir, sorumluluklarını iyi bir şekilde yerine getirmek isteyecektir. *Genelleme evresini* ise artık romantizmin ve kesinlik evresinin aşıldığı, bilgi, yeteneklerin kazanıldığı bir evre olarak nitelemektedir. Araştırma bu evrede ön plandadır. Öğrenci fikir ve eylemleriyle hayatına adım atmaktadır. Bu yüzden eğitim öğrenciye bu etkin bilgeliği sağlamalıdır.

Bilgi edinmek ve bilgeliğin arasındaki farka değinen filozof bilgi edinmenin bilge olmak için gerekli olduğunu; ancak bilgeliği garanti altına alamadığını vurgulamaktadır. İnsanlar kolayca birçok bilgi edinebilir fakat bu bilgiler onları bilge yapmaz. İnsan bilgi yoluyla özgürleşir ve bilgileri belirli bir disiplin içerisinde elde etmeye çalışırsa işte o zaman bilge olabilir. Bu açıdan özgürlük ve disiplin kavramlarını insanın eğitim sürecinde ele alan filozof, insanın bilgi ile doldurulması gereken bir kutu olmadığını; ideal bir eğitimde amacın bireyin özgür iradesi ile disiplinli olmayı seçmesi yoluyla özgürlüğünü elde etmesi olduğuna işaret etmektedir. Whitehead, burada kendi öğrenme sürecinden sorumlu bireyi anlatmaktadır. Birey kendi iradesiyle öğrenme sürecini disiplin altına alacak, bu disiplin süreci onu özgürleştirecek ve öğrenme sürecini daha zengin hale getirecektir.

Eğitimde ilgi kavramına büyük önem veren filozof, ilgiyi dikkat ve kavrama için bir gereklilik olarak görmekte; ilgi olmadan eğitimde ilerleme olmayacağını altını çizmektedir. Öğrencilerde ilgi uyanışı, teknik anlamda bilginin kazanılması ve başarı hevesi sürekli olarak desteklenmelidir. Çünkü desteklenmediği takdirde ilerleme olmayacaktır. Son yıllarda yapılan tüm eğitim reformları şu gerçeği kavradığı için ortaya atılmıştır: “Çocuk merkezli eğitim benimsenmelidir çünkü çocuğu sınıfta mutlu etmenin önemi ortadadır.” Bu doktrin liberal eğitimle yakından ilgilidir. Böyle bir eğitim sisteminde konular önemli değildir. Önemli olan konulara karşı çocuklarda merak uyandırabilmek ve estetik olanı takdir edebilme becerisinin kazandırılmasıdır. Filozofa göre bu zihinsel uyarıcılar öğrencilerin eylemleri ve düşünceleri üzerinde büyük etkiye sahiptir.

Filozof *içeriden ilerleme ilkesi* diye bir kavram ortaya koymaktadır. Eğitim, filozofa göre içeriden dışarıya bir açılma sürecidir. Kişinin tüm yetenek ve kapasitesinin ortaya çıkıp yayılmaya teşvik edildiği bir süreçtir. Bu açıdan tüm gelişimin asıl kaynağı kişinin kendisindedir. Dışarıdan bireye verilen her şey sadece bir uyarıcıdır. Ona göre kişi öz disiplinli olur, keşif yapar ve kendi çabasıyla ürün ortaya koyar. Öğretmen bu süreçte öğrencilerinde heves uyandırır ve geniş bir bilgi dağarcığı oluşturur. Öğrencilere seslenen filozof, aslında kendi kendilerini eğittiklerinin altını çizer. Onların kendi çabalarına büyük önem atfeden filozof, ilgilerini kayda değer işler üzerine yönlendirmelerini ve zevkle çalışmalarını öğütler. Çalışmak ve bir şeyler başarmanın zor ve uzun bir yol olduğunu; ancak yapılan işi ustaca yapmanın ve onun anlamını iyi bilip insanoğluna neler katabileceğini düşünmenin büyük bir tatmin kaynağı olduğunu vurgular. Eğitim ile bireye yaşam sanatı kazandırabileceğine inanan filozof, yaşam sanatını sırasıyla hayatta olmak, tatmin edici bir şekilde hayatta olmak ve doyumda sürekli bir artış elde edebilmek olarak tanımlamaktadır. Bu açıdan bireylerin, kendi potansiyellerini ortaya koyabileceği etkinlikleri yapabilecek düzeye gelmelerini önemsemektedir.

Her alanda insanlar çağa ayak uydurmak, ortaya çıkan yeni gereksinimlere cevap verebilecek kapasiteye ulaşmak durumundadır. Bunu sağlamanın tek yolu eğitimidir. Ancak filozofun sözünü ettiği eğitim dar anlamda, sadece mevcut ihtiyaçlara cevap verebilecek bir eğitim değildir. Öğrencilere içinde bulundukları dünya hakkında gerekli bilgiler, gözlem yapabilme ve akıl yürütebilme becerisi ile biraz estetik duygu kazandırılmalıdır. Bunların yanında değişikliklere uyum sağlayabilme ve el becerisi alanında verilecek iyi bir eğitimi üretim konusunda yüksek kapasiteli mutlu bir halk yaratmanın yolu olarak sunmaktadır. Bu açıdan teknik eğitim ve liberal eğitimin karşıt değil yan yana olması gerektiğini savunan filozof, eğitimin hem teknik hem de entelektüel bir vizyon kazandırmasının önemini vurgulamaktadır. Pratik ve teorinin sıkı bir birlikteliğini önermektedir. Ulusal bir eğitim sisteminde üç temel yöntem olarak edebi, bilimsel ve teknik müfredatı sıralayarak her birinin diğer ikisini de içermesi gerektiğini savunmaktadır. Hem zihin ve hem de karakter eğitiminde üçünü de gerekli görmektedir. Her üç alanın kendi içinde bir vurguya sahip olmanın yanında birbirleri ile koordineli bir şekilde ilerlemesini önemli görmek; liberal eğitim vurgusuna sahip platonik kültürün teknik eğitimi dışlamasını doğru bulmamaktadır.

Öğretim metodları konusunda da bilgiler veren filozof, eğitimin somut ve açık olan olgulardan başlayıp, kademeli olarak öğrenciyi genel fikre götürmesini önermektedir. Öğrencilere somut veriler çeşitli görsel, diyagram ve model gibi araçlar kullanılarak sunulmalıdır. Ayrıca eğitimde öğrencilerin bireysel tecrübelerine yer vermenin etkililiğini savunmakta; bilim eğitimi alan öğrencilerin zihinlerinin sınav için dar bir alanda bilgiyle doldurulmasını büyük bir hata olarak görmektedir. Bu hata yapıldığında öğrenci edindiği bilgiyi pratik yaşama asla uygulayamayacak, fikirlerle bağlantı kuramayacak ve keşfedemeyecektir. “Eğer herhangi bir şeyi kavramak istiyorsanız, onu kendiniz yapın.” ilkesini oldukça yerinde bulan filozof, bununla düşüncelerin canlılık kazanacağını vurgulamaktadır.

Eğitimde kolaydan zora doğru bir öğretim metodunun uygulanmasına karşı çıkan filozof, bazı zor konuların önce gelmesinin gerekli olduğunu vurgulayarak, bu geleneksel tavra son verilmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Bebeğin daha o yaşlarda dil öğrenmek gibi zorlu bir işi başarmasını zor görevlerin bazen öncelikli olabileceğine örnek göstermektedir. Filozofun fikrine göre zorluğun ertelenmesi eğitimde her zaman doğru bir yaklaşım değildir.

2. Bölüm: Matematik Eğitimi

Bu bölüm, kitabın ilk kısmında bulunan “Matematik Müfredatı” ile ikinci kısmında yer alan “Matematik ve Liberal Eğitim” ve “İlköğretimle İlişkisi İçinde Matematiğin İlkeleri” isimli bölümlerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Matematiğin eğitimdeki yerine genişçe yer veren filozof, onun eğitimsel değerini artırmak için yapılması gerekenin okullarda körü körüne daha fazla matematik yapmak değil; hayattaki geniş kapsamlı kullanım alanını engelleyen faktörü bulmak ve onu yok etmek olduğunu düşünmektedir. Matematik zor anlaşılır bir ders olmaktan çıkarılmalı, genel fikirler doğrudan ve en sade şekliyle öğrenciye sunulmalıdır. Matematik ile asıl amaç öğrencinin soyut düşünme

becerisi kazanması, soyut fikirleri somut durumlara aktarabilmesi ve genel metodlarla soyut düşünceyi mantıksal olarak incelemenin nasıl uygulanacağını bilmesidir. Bunu başarabilmek için, olabildiğince ayrıntılardan kaçınarak temel fikirler örneklerle açıklanmalıdır. Öğrenci verilen örnekler üzerinde pratik yapabilmelidir. Genel hakikatler, örnekler aracılığıyla öğrenciler için anlaşılır hale getirilmelidir. Öğrencilerin kafasını anlaşılmayan ve hiçbir zaman gerçek yaşamda işlerine yaramayacak sayısız teoremle doldurmaktan vazgeçilmelidir. Bunun yerine, düşüncelerini etkileyecek kavramlar ile tanışmaları sağlanmalıdır. Filozofa göre, matematik gerçek hayata döndürülmediği sürece liberal eğitimde yeri olamaz. Matematik ile öğrenci, evreni bilimsel ve felsefi açılardan incelemenin temelinde yer alan kesin fikirleri öğrenecek ve mantıksal yönetime aşına olacaktır.

İyi bir şekilde tasarlanmış matematik dersinde öğrenci iki zihinsel disiplin biçimi kazanabilir. İlki öğrencinin soyut kavramları kavraması ve tikel örneklerle ilişkilendirebilmesidir. Bu şekilde öğrenci soyut fikirleri kullanabilir ve bunu alışkanlık haline getirebilir. Bu yüzden öğrencilerin düşünmesini sağlayacak önemli, açık ve kesin bir grup kavram seçilmesi iyi olacaktır. Nicelik, geometri ve oran bu koşulları sağlayabilir. Bu genel kavramların iyi bir şekilde kavranması en basit örnekler aracılığıyla bolca pratik gerektirir. Böylece öğrencilerin onları kullanma gücü gelişmiş olur. Matematik eğitiminin öğrencilerde geliştirmesi beklenen ikinci özellik mantıksal akıl yürütme becerisidir. Amaç öğrencinin mantıksal düşünme alışkanlığı kazanmasıdır. Filozofun mantık ile kast ettiği tümdengelimsel mantıktır. Matematik zihni hem soyut düşünebilir duruma getirir ve buna ulaşmaya çalışırken bu soyut düşünmenin en temel türünde, tümdengelimsel mantık yürütmede öğrenciyi eğiterek yol alır. Özetle, matematik eğitiminin hedefi soyut düşünme ve akıl yürütme becerisi kazandırmaktır. Bir matematik profesörü olarak filozofun matematik öğretimine dair verdiği bilgiler dikkate değerdir. Günümüzde matematik öğretimi ve öğreniminin oldukça zor olduğu düşünülmektedir. Filozofun bu fikirleri bu alanda özellikle öğreticilere yol gösterici olabilir ve öğrencilerin matematik ile olan bağlarını güçlendirebilir.

3. Bölüm: Üniversite Hakkında

Bu bölüm, kitabın ilk kısmında yer alan “Eğitimin Amaçları”, “Eğitimin Ritmi”, “Üniversiteler Ve İşlevi” ile ikinci kısımda bulunan “Geçmişin Çalışılması; Faydaları ve Tehlikeleri”, “Tarihsel Değişimler” ve “Harward: Gelecek” isimli bölümlerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Whitehead, bir üniversitenin varlığını onun bilgiyi insanlara yaratıcı bir şekilde aktarmasıyla ve kişiye yaşam lezzeti vermesiyle gerekçelendirir. Aktarılan bilgi hafızada tutulması gereken bilgi değil; kişiye yaşam enerjisi verecek, hayatına amaç kazandıracak türden bir bilgidir. Bu tür bilgiler, kişilere entelektüel bir vizyon ve tatmin edici amaçlar edinme yolunda yardımcıdır. Filozof, üniversiteler ile eylem serüveninin düşünce serüveni ile bir araya geldiğini savunur. Hayalgücüne büyük önem atfeden filozof, üniversiteyi hayalgücü ile tecrübeyi bir araya getirmek ve onları harmanlamaktan sorumlu tutar. Filozof, gençlikte var olan yaratıcılığın disiplinli bir şekilde yönlendirilmesiyle hayalgücünün korunabileceğine

inanır. Üniversitelerin görevi, fikirlere yol göstermektir. Üniversite, fikrin içeriğine, estetik kavrayışına ve eleştirel bakabilmesine kılavuzluk edebilmelidir.

Whitehead, üniversitenin yaratıcı olmaktan başka bir çaresi olmadığını vurgulamaktadır. Üniversite bilgiyi yaratıcı bir şekilde öğretmelidir. Filozofun bu şekilde tasvir ettiği bir üniversitede öğretim üyesi kadrosu bilgisini yaratıcı hayalgücüyle kaynaştırabilmiş insanlardan oluşmaktadır. Böyle bir kadro ise eğitim ve araştırma faaliyetlerinin birlikteliğiyle ortaya konulabilir. Yaratıcı öğretim üyeleri araştırma ile kazanılır. Araştırmaların yaratıcı olması için de öğrencileri sürece dahil etmek, onların en hevesli ve yaratıcı zihinlerinden faydalanmak ve aynı zamanda onları kendi entelektüel serüvenlerinde yolculuğa çıkarmak gerekir. Gençleri yaratıcı bir akademisyenler topluluğunun zihinsel etkisi altında yetiştirmek önemlidir.

Eğitim salt soyut zekâ boyutunda işleve sahip olmamalı; aynı zamanda her el sanatı alanında beceri eğitimini önceliklendirmelidir. Üniversiteye kadar olan eğitimde öğrenci amaçlı bir faaliyet, zihinsel bir süreç ve bilgileri birincil elden alabileceği deneyimlere bağlı bir eğitim almalıdır. Üniversitede ise bir farklılaşma olmalı, öğrenciler çoğunlukla zihinsel bir faaliyet içerisinde olmalıdır. Ancak bu süreçte de bilim, teknoloji ve sanat eğitimleri önemli bir yer tutmalıdır. Soyut bilgi ile uygulama üniversite eğitiminde bir arada olmalıdır. Mesleki eğitim veren okullar üniversite bünyesine alınmalıdır. Üniversiteler, mesleki pratikler ile yakın temas içerisinde olmalıdır. Halkın gereksinimlerini karşılama ve insanlığın mutluluğunu artırma noktasında okulların, üniversitelerin ve üretim/dağıtımdan sorumlu grupların iş birliği önemlidir. Halkı eğitmek ve birçok meslek dalından alınacak tavsiyeler doğrultusunda insan doğası daha geniş bir bakışla ele alınacak ve sözü edilen fayda ve insan mutluluğu sağlanabilecektir. Filozof, ilerleyen ulusların, içinde üniversitelerin geliştiği yerler olduğunu vurgulamaktadır. Tek faktör olmasa da üniversitelerin, ulusların gelişiminde etkili araçlar olduğunu dile getirmektedir.

Platon insan zihninin bir konuyla ilgili kavrayışı, nihai sonuca giden yoldaki işleyişi, keşif peşinde olması ve çözüm arayan derin problemleri düşünen yapısına önem vermiş bir düşünürdür. Bu fikirden yola çıkarak filozof Whitehead, üniversitenin işlevini insanın sürekli eylem halindeki zihin yapısıyla ilişkili görmektedir. Bilginin deneyim yolculuğunda içeriği ve kontrolü sağlayan faktör olmasından dolayı üniversitenin öğrencilerini bilgi sürecinde aktif çalışmalara dahil etmesini gerekli bulmaktadır.

Üniversite konusunda genel fikri incelendiğinde Whitehead, okul döneminde çokça bilgi alan bireyin üniversitede bu şekilde salt bilgi edinerek ilerlemesini yanlış bulur. Birey artık edindiği bilgilerle hayatını şekillendirmeye, fikirleri somut hayatına entegre etmeye başlamalıdır. Eğitimin yararlılığı bireye kazandırdığı, hayatta tutunacağı sağlam temelli birkaç genel fikirdir. Bunu alan birey okulda edindiği gereksiz aşırı yüklerden kurtularak üniversite hayatına devam edecektir. Artık ayrıntılarla dolu bilgiler değil, genel ilkeler önemli olacaktır. Üniversite öğrenciye çok bilgi değil çok güç kazandıran yer olmak durumundadır. Filozofun olgusal bilgiden çok bireyin hayalgücünü ve yaratıcılığını destekleyen; insanın

düşünme becerisini ön plana çıkaran bir üniversite eğitimini savunması bugün en çok ihtiyaç duyulan fikirlerden biridir.

4. Bölüm: Bilim Eğitimi

Bu bölüm, kitabın ilk kısmında yer alan “Teknik eğitim; Bilim ve Edebiyatla İlişkisi” ile ikinci kısımda bulunan “Genel Eğitimde Bilim” isimli bölümlerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Bilim eğitiminin değerini anlatan filozof, öncelikle öğrenciye gözlem alışkanlığı kazandırdığını belirtir. Öğrenci genel fikirleri algılarla ilişkilendirebilir, gözlem kesinliği ve düşüncede verimlilik kazanır. Birincil elden bilgi elde edemese de öğrencide karakter değişimi ortaya çıkar. Edebiyatçıların fikirlerinin aksine, karakter değişimi sadece edebiyat yoluyla değil; bilim yoluyla da olur. Filozof, bilim eğitiminde ayrıntıların amaçsızca fazlalığını eleştirmekte, öğrencilerde somut fikir ortaya çıkarmayan süreci doğru bulmamaktadır.

Filozof, bilim eğitimini 16 yaş öncesi ve sonrası olarak ikiye ayırmaktadır. Öğrencilere ilk aşamada (16 yaş öncesi) ayrıntılı olgusal bilgi verilmemelidir. Öğrencilerin genel yetenekleri kazanmaları, genel kavramları bilmeleri ve özel olaylara dair de anlayış geliştirmeleri sağlanacak bir yol izlenmelidir. Her bilgi dalı modüler yapıda, kendi içerisinde bütünlük sağlayan bağımsız dersler olarak düzenlenmelidir. Bu aşamada fizyoloji, fizik, kimya, astronomi ve jeoloji bilim dallarında eğitim verilmelidir. Bu eğitimde bilimin kavram ve genellemeleri örneklerle anlatılmalı ve uygulamaya yer verilmelidir. Akıl yürütmek, uygulamalar yapmak, kavramları ve genel ilkeleri kazanmak yavaş ilerleyen bir süreçtir. Öğrenci bu yetileri bizzat kendisi kazanacaktır ve bu eğitimin temel amacıdır. Öğrencinin dışsal yönlendirmenin minimum olduğu, içsel kaynaklarının devrede olduğu bir araştırma süreci yaşamasına izin verilmelidir. Bu noktada araştırma imkanları ve teşvik oldukça önemlidir. İkinci aşama olan 16 yaş sonrasında ise filozof daha çok teorik bir süreci önermektedir. Uygulamalı çalışmaları önermemektedir. Artık üniversite çağında olan öğrenciler, belirli bir konuyu derinlemesine öğrenme sürecini yaşamaktadır. Bu evrede soyut düşünme becerisi üst düzeydedir. Filozofun insanın gelişim aşamalarını dikkate alarak öncelikle uygulama ile genel kavram ve ilkelere odaklanması; sonraki aşamada ise daha az uygulama ve daha fazla zihinsel aktiviteye yer vermesi doğru bir yaklaşımdır. Öğrencilerin bilimsel bilgileri zihinlerine depolamak yerine laboratuvar ortamlarında çeşitli etkinlik ve uygulamalarla içselleştirmesi şüphesiz daha faydalı olacaktır. Filozof üniversite çağına gelince bilim eğitiminde zihinsel aktiviteyi önceliklendirse de burada da uygulamanın sürece entegre edilmesini savunduğu üniversiteye dair verdiği bilgilerde açıkça görülmektedir.

KAYNAKÇA

Whitehead, A. N. (2020). Eğitimin Amaçları: Eğitimde Reform Çağrısı, H. Ünder ve R. Çelik (Çev.). Fol Kitap.